

MARIEHOLMS BRUK

Marieholms bruk som ligger på gränsen mellan Käv-
sjö och Åsenhöga socknar fick sina privilegier av
Bergskollegiet 1836 och något år senare var den
första stångjärnshammaren i drift. Verksamheten utvecklades
och i slutet av 1840-talet var manufakturmidet omfattande.
Då tillverkades hästskor, billar, hästskosöm, spadar, sågblad,
hackor, spjäll, bandjärn, skenjärn, såglinor och släggor. Tidigt
framställdes spik i form av så kallade klippspik och när tråd-
spiksproduktionen kom i gång i slutet av 1860-talet var Ma-
rieholms bruk tidigt ute i relation till flertalet andra bruk. År
1862 började man tillverka kedjor och kättingar och samtidigt
inrättades valsverk. Marieholms produktion av järn blev dock
kortvarig. Den första masugnen fungerade aldrig och därför
uppfördes en ny masugn 1870, som var i drift fram till 1891.

Under 1900-talets första hälft var jordbruksmaskiner den
huvudsakliga produktionen i Marieholm. Nästa industriella
epok blev båtfabriken och plastbåtarna från Marieholm är
fortfarande välkända, trots att det är nästan 30 år sedan pro-
duktionen lades ner.

Kärnan i bruksmiljön består i dag av den gamla fabriken
med bevarade magasin, herrgårdsbyggnaderna, ladugården,
de tidigare arbetarbostäderna vid Hammardammen, modell-
boden, renseriet, blåsmaskinshuset, det gamla kontoret/post-
huset samt den nya fabriken.

Under senare år har industrimiljön iståndsatts och restau-
rerats. Den gamla kniphammaren har återbördats till sin ur-
sprungliga plats i den gamla fabriken. Vidare har en gjuta och
ett nytt vattenhjul tillverkats. Turbinen från 1899 har restau-
rerats och den producerar i dag el för byggnadens husbehov.

Det finns vandringsleder längs Skärvån och dessa passerar
bland annat ruinen efter Saxhyttans valsverk. Skärvån och
vattenkraftens betydelse för industrins utveckling är ännu
påtaglig med det välbevarade dammsystemet längs åns flöde.

Marieholms bruk. Till höger syns kyrkan som ursprungligen
var ett stenmagasin. Till vänster syns den gamla fabriken med
fångdammen framför. Foto Jönköpings läns museum.

SMULTRONSTÄLLE 12

HITTA HIT

Från länsväg 152 mellan
Skillingaryd och Hillerstorp
sväng av västerut, skyltat
Marieholm.

Koordinater:

N 6360770 / E 431358
(SWEREF 99 TM). N 57°
23' 4,41", E 13° 51' 29,58"
(WGS84)

Industrimiljön i Marieholm med vattendraget som utgångspunkt för etableringen. Foto Leif
Gustavsson/L.G.foto.

JÖNKÖPINGS LÄNS
MUSEUM

036-30 18 00 ▪ www.jkpglm.se

SMULTRONSTÄLLEN

Ute i landskapet finns massor att upptäcka! Länsmuseet presenterar här smakprov på sevärdheter i Jönköpings län med utgångspunkt i kulturmiljöer och kulturarv.

Här finns välkända kulturminnesmärken såsom Habo kyrka och domarringarna i Smålandsstenar, men också mer okända pärlor såsom flottningsslämningarna i Valån och Stengårdshults kyrka. I länet finner vi många spår efter forna tiders människor och verksamheter, allt ifrån slott- och herresäten till övergivna vägbanor och odlingsrösen i skogsmark.

Vår tanke med Smultronställen är att det ska locka till utflykter i kulturlandskapet – där finns vår historia, som tar sig olika uttryck i den fysiska miljön. Det är ett arv värt att uppleva och värna. Under rubriken Smultronställen kommer vi allteftersom fylla på med ännu fler sevärdheter, både för länsbor och långväga besökare. Ju fler som upptäcker dessa pärlor, desto större möjlighet att de bevaras för framtiden.

FAKTA

I Jönköpings län finns över 40 000 registrerade fornlämningar, 87 riksintressanta kulturmiljöer, närmare 130 byggnadsminnen, ungefär 150 kyrkor, 100-talet hembygdsgårdar med samlad äldre bebyggelse, ett stort antal industrihistoriska miljöer samt två kulturreservat. Därtill finns också ett stort antal kulturmiljöer med bevarandevärd bebyggelse. En del av dessa kan man få information om via länsstyrelsens och kommunernas hemsidor. Man kan även hitta beskrivningar via de olika hembygdsföreningarnas respektive sidor.

BRA ATT VETA

Tillgängligheten till de olika smultronställen varieras. En del är välskyltade, enkelt tillgängliga och uppfyller krav på parkeringsplatser etc. Andra kräver mer av besökaren, kanske behöver man gå en längre sträcka för att nå sitt mål, ibland är det snårig skog och väl framme möts man kanske av en trasig skylt (om det ens funnits någon). Platserna bär dock alltid på en spännande och intressant historia.

Notera också att många av de kulturhistoriska byggnaderna är privatägda och endast tillgängliga för exteriör beskådan. Respektera privat tomtmark. Många kyrkor är öppna sommartid. Under andra tider på året brukar man kunna kontakta kyrkvaktmästaren som öppnar upp.

